

УДК 343.131

Л.В. Гаврилюк,
кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник ДНДІ МВС України, м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ЗАСАДИ

У статті розглядаються актуальні питання взаємодії слідчих з оперативними підрозділами за Кримінальним процесуальним кодексом України. Розкривається роль взаємодії у забезпеченні ефективної діяльності слідчих та оперативних підрозділів при викритті, документуванні та розслідуванні злочинів. Розглянуто види слідчо-оперативних груп за формами взаємодії слідчих з оперативними підрозділами. Досліджено підстави, порядок створення та особливості поділу на види слідчо-оперативних груп за формами взаємодії слідчих з оперативними підрозділами.

Ключові слова: слідчий, орган досудового слідства, взаємодія, слідчо-оперативна група, оперативні підрозділи.

В статье рассматриваются актуальные вопросы взаимодействия следователей с оперативными подразделениями по Уголовному процессуальному кодексу Украины. Раскрывается роль взаимодействия в обеспечении эффективной деятельности следователей и оперативных подразделений по разоблачению, документированию и расследовании преступлений. Рассмотрено виды следственно-оперативных групп за формами взаимодействия следователей с оперативными подразделениями. Исследованы основания, порядок создания и особенности разделения на виды следственно-оперативных групп за формами взаимодействия следователей с оперативными подразделениями.

Ключевые слова: следователь, орган досудебного следствия, взаимодействие, следственно-оперативная группа, оперативные подразделения.

Paper deals with the current issues of cooperation of investigators from the operational units under the new Criminal Procedural Code of Ukraine. The role of cooperation in insurance of the effective operation of investigators and operational units in revealing, documenting and investigating crimes is revealed. The types of investigative-operational groups according to the forms of interaction of investigators with operational units are considered. The grounds, the order of creation and features of division into types of investigative-operational groups according to the forms of an interaction of investigators with operational units are studied.

Keywords: investigator, criminal investigation body, interaction, investigative team, operational units.

Протидія злочинам є результатом плідної праці слідчих та оперативних працівників й перебуває у прямій залежності від рівня організації взаємодії між ними. Особливої актуальності це питання набуло у зв'язку з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Деякі аспекти співвідношення досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності, підстави створення та діяльність слідчо-оперативних груп (далі – СОГ), а також правила взаємодії слідчого з оперативними підрозділами досліджували у своїх працях Бесчастний В.М., Глушков В.О., Карпов Н.С., Когутич І.І., Лапта С.П., Литвинов О.М., Мовчан А.В., Нор В.Т., Письменний Д.П., Погорецький М.А., Удалова Л.Д., Черков В.О., Шумило М.Є., Юрченко О.М., Юхно О.О. та інші. З урахуванням того, що норми КПК України набули нового змісту й наділяють слідчого новими повноваженнями щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, питання взаємодії слідчих з оперативними підрозділами є актуальним.

Мета роботи полягає в розкритті стану та визначенні шляхів удосконалення взаємодії органів досудового слідства з оперативними підрозділами.

Взаємодія слідчого з оперативним підрозділом має відбуватися за певними правилами. Ухвалення нового КПК України і процесуалізація в ньому оперативно-розшукової діяльності зумовлює потребу формулювання в теорії кримінального процесу і дотримання у практиці діяльності слідчих і співробітників оперативних підрозділів правил, за якими має відбуватися взаємодія зазначених суб'єктів під час розкриття ними злочинів [1, с. 6].

Особливість взаємодії органів досудового слідства та оперативних підрозділів полягає в тому, що не підпорядковані один одному підрозділи поліції повинні діяти узгоджено, розробляти спільні плани, консультиватися та радитися один з одним щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

З цього приводу слушно зазначає І.Ф. Герасімов, що “під взаємодією органів, покликаних протидіяти злочинності, треба розуміти такий взаємозв'язок у діяльності цих органів, який забезпечує розумне поєднання і найбільш ефективне використання повноважень, методів і засобів, властивих кожному із взаємодіючих органів, спрямований на запобігання, розкриття і розслідування злочинів” [2, с. 106].

Отже, головним завданням взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами поліції, перш за все, має стати попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх учинили, вжиття заходів щодо відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб.

Положення КПК України передбачає порядок взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у формі надання слідчим цим підрозділам письмового доручення щодо проведення слідчих (розшукових) дій або негласних слідчих (розшукових) дій, а з боку оперативних підрозділів, відповідно, виконання цих доручень.

Так, на відміну від Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року, де в ч. 3 ст. 114 передбачено, що “слідчий по розслідуваним ним справам вправі давати органам дізнання доручення і вказівки про провадження розшукних дій...” [3], чинним КПК України передбачено можливість проведення слідчим негласних слідчих (розшукових) дій та давати з приводу цього доручення оперативним підрозділам. Зокрема, згідно зі ст. 40 КПК України слідчий уповноважений:

проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених КПК;

доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;

звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій [4].

Ураховуючи положення цієї норми, варто зазначити, що слідчий має доручати оперативному підрозділу проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій лише у крайніх випадках, з урахуванням об'єктивних підстав, зокрема того, що у слідчого немає відповідних навиків, технічних засобів і т.ін., необхідних для їх проведення.

Підставою здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами є письмове доручення слідчого з конкретного кримінального провадження. На час проведення зазначених дій працівник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого. Проте згідно зі ст. 41 КПК України, працівники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Варто зазначити, що на практиці, слідчими досить часто проводяться негласні слідчі (розшукові) дії, а також даються доручення про їх проведення оперативним підрозділам.

Аналіз норм КПК України показує, що проведення переважної більшості негласних слідчих (розшукових) дій пов'язане із застосуванням спеціальних технічних засобів для отримання інформації. Унаслідок чого слідчі повинні володіти знаннями щодо порядку встановлення та використання цих спеціальних засобів. У зв'язку з цим, виникає потреба у врегулюванні питань щодо:

визначення суб'єктів, які сприятимуть у цьому органам досудового слідства; підготовки кадрів (слідчих) для органів досудового слідства; визначення необхідної штатної чисельності слідчих та оперативних працівників тощо.

Відповідно, ефективна взаємодія можлива за умови усунення недоліків в організаційному, кадровому та нормативно-правовому врегулюванні [5, с. 39].

Слід відмітити, що з метою повного, об'єктивного та всестороннього дослідження обставин справи на практиці створюються слідчо-оперативні групи, до складу яких крім слідчих входять співробітники оперативних підрозділів та інших служб. Така форма взаємодії визначена у відомчій нормативній базі, проте є процесуально не врегульованою.

У слідчій практиці використовуються слідчо-оперативні групи різних видів, які відрізняються: 1) за структурою; 2) за складом учасників (якісною і кількісною ознакою); 3) за відомчою приналежністю; 4) за часом функціонування; 5) за рівнем організації роботи; 6) за функціонально-цільовим призначенням (тобто залежно від безпосередніх функцій, конкретних завдань та змісту діяльності) [6, с. 274].

У Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, яка затверджена наказом МВС України від 07.07.2017 № 575, вироблено декілька організаційних форм слідчо-оперативних груп, які створюються й діють:

на етапі надходження до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них;

У цьому випадку СОГ створюються при чергових частинах органів та підрозділів поліції. Склад цих груп формується із працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування.

Основним завданням СОГ на цьому етапі є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили.

Кожний із членів СОГ наділений відповідними повноваженнями та обов'язками, й на місці події їхні узгоджені дії мають бути спрямовані на кваліфіковане виявлення, фіксацію, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, встановлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, причетних до його вчинення.

Для досудового розслідування кримінальних правопорушень

Згідно з ч. 2. ст. 38 КПК України досудове розслідування здійснюють слідчі органу досудового розслідування одноособово або слідчою групою. Проте на практиці для швидкого та повного розслідування тяжких, особливо тяжких злочинів, а також кримінальних правопорушень, які викликали значний суспільний резонанс, утворюються СОГ. З огляду на те, що ч. 1 ст. 40 КПК України відповідальність за законність та своєчасність здійснення процесуальних дій покладено на слідчого, відповідно, взаємодія слідчих з оперативними підрозділами має базуватися на принципах відповідальності слідчого за повне, усебічне й об'єктивне дослідження обставин у кримінальній справі, його процесуальної незалежності в прийнятті рішень, за винятком випадків, коли законом передбачено одержання згоди від суду (судді) або прокурора, та самостійності оперативних служб у виборі засобів і методів оперативно-розшукової діяльності, тактичних прийомів їх застосування в межах чинного законодавства, спрямованих на встановлення осіб, які вчинили злочин.

Чинним КПК України не передбачено провадження по кримінальним справам слідчо-оперативними групами, а мова йде лише про розслідування злочинів групою слідчих. Статтею 119 КПК України передбачено провадження слідства з особливо складних справ декількома слідчими, про що зазначається в постанові про порушення кримінальної справи або виноситься окрема постанова. Один із цих слідчих призначається старшим, він приймає справу до свого провадження і безпосередньо керує діями інших слідчих.

Під час досудового розслідування різних категорій кримінальних правопорушень.

У цьому випадку діяльність СОГ здійснюється на підставі планів проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, в яких відображаються версії вчинення кримінального правопорушення, конкретні виконавці та терміни виконання.

Суть взаємодії в таких випадках полягає в:

- оперативному супроводженні досудового розслідування;
- інформуванні оперативними працівниками, які включені до складу СОГ, слідчого – керівника СОГ про стан виконання наданих письмових доручень та запланованих заходів;
- проведенні спільних оперативних нарад.

Відповідно, діяльність слідчих і оперативно-розшукових органів у складі СОГ може бути ефективною лише за умови дотримання принципів передумов, відповідно до яких зазначене співробітництво має:

- 1) здійснюватися відповідно до вимог законодавства України;
- 2) бути погодженим (за метою, місцем, часом і компетентністю);
- 3) забезпечувати керівну й організуючу роль слідчого за належної самостійності оперативно-розшукових підрозділів у виборі та прийнятті рішень з виконання поставлених слідчим завдань;
- 4) здійснюватися з урахуванням особливостей криміналістичної ситуації та із забезпечуванням нерозголошення відомостей, отриманих оперативно-розшуковим шляхом.

Адже мета узгодженої діяльності слідчого і оперативного підрозділу, як її бажаний результат, є спільною для цих органів, бо за наявності різних цілей стає неможливою узгодженість дій. Спільність мети узгодженої діяльності слідчого і оперативного підрозділу забезпечується віднесенням у КПК України цих суб'єктів до сторони обвинувачення [1, с. 6].

На нашу думку, діяльність органів досудового розслідування та оперативних підрозділів у складі СОГ є найбільш вдалою та універсальною формою взаємодії. Відповідно, теоретично слідчо-оперативні групи можна поділити на два види. У першому випадку слідчо-оперативна група формується до порушення кримінальної справи, а саме суть діяльності слідчо-оперативної групи полягає в розкритті злочину до порушення кримінальної справи. Тобто у складі слідчого, оперативного працівника та експерта-криміналіста під час добового чергування слідчо-оперативна група виїздить на місце вчинення злочину, й вживаються всі заходи і методи для розкриття злочинів. У другому випадку слідчо-оперативна група створюється при наявності підстав вже після порушення кримінальної справи.

Отже, підсумовуючи викладене, зазначимо, що нормативно-правова база, яка регулює взаємодію слідчих з оперативними підрозділами, спрямовує їх діяльність на встановлення тісних взаємозв'язків. Проте питання створення та діяльності слідчо-оперативних груп залишається процесуально нерегульованим.

Відповідно, прийняття нового КПК України зумовлює необхідність подальших досліджень проблеми взаємодії слідчих з оперативними підрозділами в цілому та проведення негласних слідчих (розшукових) дій й створення СОГ зокрема з метою усунення існуючих протиріч. Необхідно узгодити й скоординувати діяльність слідчих, усіх служб, підрозділів поліції, які наділені повноваженнями щодо здійснення оперативно-розшукових заходів, переглянувши їх завдання та функції, що дасть змогу отримати позитивні результати в процесі провадження досудового розслідування й розшуку злочинців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бесчастний В.М.* Правила взаємодії слідчого з оперативними підрозділами з розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : збірник матеріалів науково-практичної конференції. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 6–8.
2. *Герасимов И.Ф.* Некоторые проблемы раскрытия преступлений – Свердловск: Средне-Уральское книжное изд-во, 1975. С. 106.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка – Вид. шосте, перероблене та доповнене. Київ: “Юрис-консульт”, “Юстініан” 2010. 896 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ: “Юстініан”, 2012. 224 с.

5. *Василинчук В.І.* Взаємодія оперативних підрозділів з органами державного казначейства та державної фінансової інспекції України у процесі виявлення та припинення злочинів у бюджетній сфері. Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2012. С. 39.

6. *Гордін Л.Я.* Види слідчо-оперативних груп: порівняльна характеристика. Університетські наукові записки. 2006. № 2(18). С. 274.

7. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07.07.2017 № 575.

Отримано 20.11.2017